

การดำรงอยู่ของกว้างชนผ่านการประกอบสร้างภาพตัวแทนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
ในพื้นที่ภาคเหนือของไทย

The Existence of Kwang Chon through Construction of Representation under
Social Change in the Northern Thailand

ธนพงษ์ ลมอ่อน¹ | Thanupong Lom-on¹

กิงแก้ว ทิศตัง² | Kingkaew Tistueng²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอให้เห็นว่าวัฒนธรรมการชนกว้างสามารถดำรงอยู่ผ่านการประกอบสร้างภาพตัวแทนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือได้อย่างไร โดยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ จากข้อมูลการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการชนกว้างในเขตพื้นที่ภาคเหนือ

ผลการศึกษาพบว่า การละเล่นชนกว้างในสังคมภาคเหนือที่ผ่านมาได้รับผลกระทบและถูกลดทอนความสำคัญลง จากเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นความทันสมัยและการพัฒนาท่องเที่ยว กระแสหลักที่เริ่มปรากฏในช่วงปลายทศวรรษ 2480 แต่เมื่อเข้าสู่ในช่วงทศวรรษที่ 2530 กลับพบว่า 1) กระแสของการโยกย้ายถิ่นจากท้องถิ่น และ 2) รูปแบบของเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปได้มีส่วนทำให้การละเล่นชนกว้างกลับมาเป็นที่นิยมของผู้คนหลากหลายวัยทางภาคเหนือในฐานะภาพตัวแทนของ 1) การละเล่นพื้นบ้านท้องถิ่นที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นล้านนาที่ควรอนุรักษ์ 2) สัญลักษณ์ตัวแทนความเป็นนักรู้ของล้านนา 3) แผลงเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้และนำการท่องเที่ยวเข้ามาในท้องถิ่น และจากความนิยมในการละเล่นชนกว้างในปัจจุบันก็ยังพบว่าการหาแนวทางในการส่งเสริมการละเล่นชนกว้างให้สามารถดำรงอยู่ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม ผ่านการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็น 1) การผลักดันให้การละเล่นชนกว้างกลายเป็นประเพณีสำคัญในท้องถิ่นภาคเหนือ โดยการจัดงานเทศกาลกว้างชนขึ้นทุกปี ในแต่ละจังหวัดทางภาคเหนือโดยการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ 2) การจัดกิจกรรมชนกว้างสัญจรของกลุ่มคนที่ชื่นชอบกว้างชนในแต่ละจังหวัด และ 3) การเผยแพร่ความรู้เรื่องกว้างชน แนวทางการอนุรักษ์ และการส่งเสริมเพาะเลี้ยงกว้างเป็นอาชีพ เป็นต้น จากการศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของวิถีคิด ในการสร้างการสื่อความหมายและพลวัตของประเพณีที่ไม่ได้หยุดนิ่ง ซึ่งสามารถถูกต่อรอง ช่วงชิงและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของความสัมพันธ์ที่หลากหลายได้ตลอดเวลา

คำสำคัญ : กว้างชน, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, วัฒนธรรมท้องถิ่น, การสร้างภาพตัวแทน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง/ Email: thanupong_tu@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง/ Email: tonkaewsompo@gmail.com

*E-Mail ผู้ส่งบทความ: thanupong_tu@hotmail.com/ เบอร์โทรศัพท์ 088-252-6378/ รับเมื่อ วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2566/

แก้ไขเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2566/ ตอบรับเมื่อ วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2566/ เผยแพร่ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2567

Abstract

The goal of the study is to demonstrate how ethnic cultures in the northern region can endure through representational representation in the face of social and cultural change. The research findings are presented in a descriptive and analytical manner using observational data, interviews with participants in the northern region's auto crashes.

The results found that in the past, the Chon Kwang game in northern society has been affected and has been reduced in importance by the conditions of social and cultural changes that focused on modernity and the development of mainstream tourism that began to appear in the late 1930s, but entering the decade of 1990, it was found that 1) a trend of yearning for the past from the local area and 2) changing patterns of the economy and tourism. It has contributed to making the game of Chon Kwang become popular among people of various ages in the North. As an illustration of 1) regional folk games that showcase the identity of the Lannan people and have to be conserved 2) Lannan fighters as emblematic figures 3) economical insects that can increase revenue and draw tourists to the region because of the game's current popularity, it is also evident that there are ways to keep the Chon Kwang game alive in the face of social change by creating cultural spaces. For example, promoting the Chon Kwang festival, which is held annually in the northern region, has grown to be a significant tradition by collaborating with government organizations in each northern province, and 2) arranging for groups of enthusiasts for deer-deer to organize traveling deer-fighting events throughout each province; and 3) spreading information about deer-deer, conservation guidelines, and promotion as a profession, rearing deer, etc. These items demonstrate how intricately ideas are thought through when constructing the meaning and dynamism of traditions, which are flexible enough to negotiate, shuffle, and adjust to the demands of different relationships.

Keywords : Kwang Chon, social change, local culture, Representation

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

การชนกันวัวในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยถือเป็นประเพณีการเล่นพื้นบ้านโบราณที่ยังคงปรากฏให้เห็นและได้รับความนิยมไม่น้อยไปกว่าการแข่งขันวัวชน วัวควาย หรือการชนไก่ของภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเข้าสู่ฤดูฝน อันเป็นเวลาที่คุณคนในท้องถิ่นภาคเหนือจะเว้นว่างจากการทำการเกษตร กลุ่มชายหลากหลายวัยเริ่มที่จะเสาะแสวงหากว้างชนที่มีลักษณะเด่นเพื่อนำมาประชันความสวยงาม และแข่งขันกันบนท่อนไม้ที่เรียกว่า “กอน” ซึ่งถูกจัดวางไว้ตรงกลางของเวทีประลอง โดยมีผู้คนรายล้อมส่งเสียงเชียร์อันเป็นเสมือนพื้นที่ที่

ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหลายระดับ และถึงแม้ว่าช่วงปลายทศวรรษ 2480 ที่ผ่านมาจากเงื่อนไขที่เกิด การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบเสรีสมัยใหม่ และการถูกดูดซึมเข้าสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) ตลอดจนกระบวนการทางสังคม การเมือง และการกำเนิดของวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ (commercialized of culture) ที่มีส่วนสำคัญในการกำกับทั้งทิศทางและโครงสร้างของการขยายตัวทางการผลิต และกระบวนการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเชื่อมโยงกระบวนการระดับท้องถิ่นกับโลกาภิวัตน์ อย่างแน่นอน (ริงสรค์ ธนะพรพันธุ์, 2546) จะส่งผลให้การละเล่นกว้างชนในสังคมภาคเหนือของประเทศไทย ถูกลดทอนความสำคัญลงไป ผ่านการถูกมองว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ล้าสมัย ทรมานสัตว์ และมีความเชื่อมโยง กับเรื่องของการพนันขึ้นต่อ แม้ว่าผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงจากความทันสมัยของสังคมโลกที่มีต่อการ ละเล่นท้องถิ่นจะมีเรื่องแปลกใหม่ หากแต่ความจริงแล้วความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างวัฒนธรรม ภูมิปัญญา การละเล่นพื้นบ้านก็ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อประเทศและเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากองค์ความรู้ ที่ถูกพัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศน์ชุดหนึ่ง

อย่างไรก็ตามแม้การละเล่นชนกว้างจะได้รับผลกระทบจากการถูกลดทอนความสำคัญลงไป ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมภาคเหนือที่ผลักดันให้ผู้คนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมของตนเอง ไปตามยุคสมัย แต่กระนั้นกลับยังพบว่าการเล่นชนกว้างก็ยังคงสามารถดำรงอยู่และเกิดความพยายาม ที่จะผลักดันการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กับการละเล่นชนกว้างในพื้นที่ต่าง ๆ ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องและขึ้น ขอบกว้างชนเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การอนุรักษ์ศิลปะภูมิปัญญาการเล่นชนกว้าง การรวมกลุ่มของนักเล่นกว้างชน และการพัฒนาสายพันธุ์กว้างชนไปสู่การค้าเพื่อสร้างอาชีพ

โดยบทความวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการนำเสนอเพื่อทำความเข้าใจถึงการละเล่นพื้นบ้านชนกว้างทางภาคเหนือ และการดำรงอยู่ของการละเล่นชนกว้าง ท่ามกลางกระแสการพัฒนาสมัยใหม่ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของผู้คนภาคเหนือตอนบนเป็นอย่างไร ผ่านกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมการชนกว้างเพื่อสร้างความเข้าใจถึงความหลากหลายซับซ้อนของวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของ การละเล่นชนกว้างมากกว่าการมองพื้นที่การละเล่นพื้นบ้านดังกล่าว เป็นเพียงเรื่องของลักษณะทางกาย หรือหยุดนิ่งมีลักษณะเป็นแก่นสารนิยม (Essentialism) เพียงเท่านั้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของกว้างชนผ่านการประกอบสร้างภาพตัวแทนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือ

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology study) โดยอาศัยแนวคิดการสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรม แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และแนวคิด ภาพตัวแทน เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของกว้างชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในพื้นที่ภาคเหนือ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสังเกตการณ์

แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) รวมถึงการให้ความสำคัญกับความหลากหลายของพื้นที่ เพื่อเป็นการติดตามกลุ่มเป้าหมาย และวิเคราะห์กิจกรรมของกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมากกว่าการศึกษาที่จำเพาะเจาะจงลงไปในพื้นที่เดียว หรือ Multi-sited ethnography ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการศึกษารั้งนี้ประกอบไปด้วยนักเล่นกว้างชน พ่อค้าขายกว้าง นักอนุรักษ์และเพาะเลี้ยงกว้างชนและผู้นำท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสนามชนกว้าง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการชนกว้างเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ เนื่องจากถือเป็นสถานที่ที่จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ปะทะประสานของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องที่อยู่ทั้งในและนอกสนามชนกว้าง และช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการชนกว้างในสังคมภาคเหนือจากมุมมองของการเป็น “คนนอก” โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการความเป็นมาและการนิยามความหมายของวัฒนธรรมการชนกว้าง รวมถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ยังคงทำให้เกิดการดำรงอยู่ของการละเล่นชนกว้าง ในมิติของการประกอบสร้างภาพตัวตนของกว้างชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเขตพื้นที่ภาคเหนือ

ผลการวิจัย

ความเป็นมาของการเล่นชนกว้างในสังคมภาคเหนือ

สำหรับคำว่ากว้างหรือแมงกว้าง³ ในสังคมภาคเหนือ จะพบว่าเป็นคำเรียกขานของแมลงพวกด้วงปีกแข็งที่คืบคลานของนักเล่นกว้างชนในพื้นที่ แต่ในส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้น ผู้คนส่วนใหญ่มักที่จะเรียกขานว่า “แมงคาม” ทั้งนี้จากการสำรวจข้อมูลเอกสารจะพบว่าชื่อทางวิทยาศาสตร์ของกว้าง คือ *Xylotrupes Gideon Linneaus* เป็นแมลงที่จัดอยู่ในอันดับแมลงปีกแข็ง (Coleoptera) วงศ์ Scarabaei Dae วงศ์ย่อย Dynastinae (Ek-amnuay, 2008) ที่มีเขายื่นออกมาเปรียบเสมือนอาวุธที่มีไว้ทิ่มแทงป้องกันศัตรู และต่อสู้เพื่อแย่งชิงตัวกว้างเมียเพื่อสืบพันธุ์ (สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช, 2561:1) และจากสำรวจชนิดของกว้างที่กระจายตัวอยู่ตามธรรมชาติ และในตลาดค้ากว้างในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนปัจจุบันส่วนใหญ่นิยมนำมาเลี้ยงจะพบว่ามีความอยู่ประมาณ 7 ชนิดหลัก ๆ ได้แก่ 1. กว้างชนสองเขา 2. กว้างห้าเขา หรือกว้างขางเหนือ 3. กว้างหูกะต่าย หรือกว้างขางพม่า 4. กว้างสามเขา 5. กว้างดาวเกสรทรอยด์ 6. กว้างดาวแพร่ หรือกว้างดาวหนามขาตรงหรือกว้างดาวหนามขาเฉียง 7. กว้างญี่ปุ่น ซึ่งนอกจากนี้จะเป็นสายพันธุ์กว้างที่นำเข้ามาเพาะเลี้ยงจากต่างประเทศ อาทิ กว้างเฮอร์คิวลิสสายพันธุ์จากอเมริกา กว้างชนฟลอเรนซิสสายพันธุ์ จากอินโดนีเซีย กว้างมุขิดิงหรือคาบูโตะสายพันธุ์จากญี่ปุ่น กว้างสามเขาแอตลัสสายพันธุ์จากจีนและอินเดีย กว้างเนปจูนสายพันธุ์จากโคลัมเบีย เป็นต้น

แม้ว่ากว้างชนจะเป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยมนำมาเล่นชนกันของกลุ่มผู้ชายชาวเหนือเพื่อความสนุกสนาน ประกอบกับในทางระบบนิเวศในป่าแถบภาคเหนือยังพบว่า กว้างยังมีความสำคัญในฐานะของการเป็นผู้ย่อยสลายอันดับต้น ๆ รองมาจากจุลินทรีย์ที่มีความสำคัญในระบบนิเวศ รวมถึงยังถูกจัดให้เป็น 1 ใน 96 สายพันธุ์แมลงที่อยู่ในระยะตัวดักแด้ และตัวเต็มวัยที่มักถูกนำมาบริโภคเป็นอาหารภายในครัวเรือนคนไทย โดยเฉพาะในชนบททางภาคเหนือ

³ โดยปกติทั่วไปตามหลักวิชาการมักอธิบายว่า “แมง” คือ สิ่งมีชีวิตที่ไม่มีกระดูกสันหลังมีร่างกายแบ่งเป็นสองส่วน คือ ส่วนหัวและลำตัว ไม่มีปีก และมีขา 8-10 ขา แต่ในภาษาท้องถิ่นทางภาคเหนือหรือคำเมือง คำว่าแมลง มักที่จะถูกเรียกเหมารวมว่า “แมง” เหมือนกันหมด เช่น แมงกว้าง แมงฮุ้น แมงฮือบ (ผีเสื้อ) แมงก่าบหรือแมงฮือบ (แมลงปอ) แมงจุนโทเขียว (แมลงวันหัวเขียว) เป็นต้น

และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เผด็จศึก รามศิริ ,2548 ; Leksawasdi and Jirada,1983) แต่ในขณะเดียวกันกลับยังพบว่า กว่างก็มักถูกมองว่าเป็นศัตรูพืชที่ทำลายพืชผลทางการเกษตร เช่น ลำไย มะพร้าว อ้อย ไม้ หรือพืชผลต่าง ๆ ที่กำลังสุกงอมอยู่ในช่วงฤดูฝนราวเดือนสิงหาคม ซึ่งตรงกับช่วงฤดูกาล “เซาะกว้าง”⁴ จนเป็นที่น่ากังวลว่าปัจจัยจากการถูกรุกรานทำลายจากมนุษย์และการถูกคุกคามแหล่งที่อยู่อาศัย จะเป็นเหตุให้ความหลากหลายทางพันธุกรรมและปริมาณของตัวกว้างในธรรมชาติหลายชนิดเริ่มลดลงและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ จนทำให้ปัจจุบันจึงได้มีการประกาศกฎหมายในการควบคุมการค้าแมลง โดยกำหนดชนิดพันธุ์แมลงที่ต้องควบคุมการนำเข้าส่งออกตามความในมาตรา 23 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ประกาศชนิดสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าส่งออกเว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จำนวน 23 รายการ ซึ่งครอบคลุมถึงตัวกว้างสวยงามหลายชนิด เช่น กว่างสามเขาเขาใหญ่ กว่างสามเขาจันทร์ กว่างขางสยาม กว่างห้าเขา ตัวคิมทุกชนิด และตัวมูลสัตว์บางชนิด นอกจากนี้กฎกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้ตัว 4 ชนิด ได้แก่ ตัวคิมยี่ราฟ ตัวกว้างดาว ตัวดินปีกแผ่น และตัวดินขอบทองแดง เป็นแมลงคุ้มครองของประเทศไทยอีกด้วย (สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช, 2561:2)

ชนิดของกว้าง		การแพร่กระจายในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน	การแพร่กระจายนอกเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน
1	กว้างขน หรือแมงคาม <i>Xylotrupes Gideon</i>	กระจายในทุกจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน	กระจายอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศภูมิภาคของประเทศไทย
2	กว้างห้าเขา หรือกว้างขางเหนือ <i>Eupatorus gracilicornis</i> * ห้ามนำเข้า-ส่งออก ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง น่าน แม่ฮ่องสอน	ตาก พิชณุโลก เพชรบูรณ์ ราชบุรี เลย ขอนแก่น กาญจนบุรี เพชรบุรี
3	กว้างหูกตาย หรือกว้างขางพม่า <i>Eupatorus birmanicus</i> * ห้ามนำเข้า-ส่งออก ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน	พิษณุโลก ตาก เพชรบูรณ์ เลย ราชบุรี กาญจนบุรี
4	กว้างสามเขาเขาใหญ่ หรือกว้างสามเขาแอตลาส <i>Chalcosoma atlas</i> * ห้ามนำเข้า-ส่งออก ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ น่าน	ตาก กาญจนบุรี นครราชสีมา ราชบุรี จันทบุรี
5	กว้างดาวเกสรอยด์ หรือกว้างดาวหนามขาเดียว <i>Cheirotonus gestroi</i> * ห้ามนำเข้า-ส่งออก ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	แม่ฮ่องสอน น่าน	ขอนแก่น นครราชสีมา จันทบุรี
6	กว้างญี่ปุ่น <i>Trypoxylus dichotomus</i> * ห้ามนำเข้า-ส่งออก ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	เชียงราย ลำปาง	
7	กว้างดาวแพร่ หรือกว้างดาวหนามขาตรง <i>Cheirotonus parryi</i> **แมลงคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	เชียงใหม่ ลำปาง น่าน แพร่ พะเยา	พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ตาก ชัยภูมิ หนองคาย สระแก้ว จันทบุรี เพชรบุรี

ภาพที่ 4.1 ภาพชนิดของสายพันธุ์และการแพร่กระจายของกว้าง

ที่มา: เผด็จศึก รามศิริ. (2548).และสำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. (2561).

⁴ เซาะกว้าง หมายถึงการออกหากว้าง ซึ่งในอดีตการเซาะกว้างมี 2 วิธีหลัก คือ วิธีที่ 1 การออกตามหากว้างในป่า หรือตามพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ป่าไม้ ซึ่งการหากว้างวิธีนี้มักจะออกไปหากว้างกันในช่วงกลางคืนจนถึงช่วงเช้ามืดก่อนพระอาทิตย์ขึ้น เพราะเมื่อเริ่มมีแสงอาทิตย์กว้างจะเริ่มซ่อนตัวตามพุ่มไม้ ใบไม้เพื่อหลบแสงแดดและจะทำให้หากว้างทำได้ยากลำบากขึ้น วิธีที่ 2 เรียกว่า “การตั้งกว้าง” หรือการล่อกว้าง ให้มาเกาะกับดักที่ทำไว้ ซึ่งอาจทำได้โดยใช้ “กว้างตั้ง” ซึ่งเป็นการนำกว้างที่มีขนาดเล็กมาเป็นตัวล่อ เช่น กว่างกิ กว่างแซม หรือกว้างตัวเมีย

สำหรับความเป็นมาของการละเล่นชนกวางในสังคมภาคเหนือ นั้น พบว่า การชนกวางนั้นถือเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวล้านนาที่นิยมเล่นกันมาอย่างเนิ่นนาน หากแต่จุดเริ่มต้นของการละเล่นชนกวางกลับไม่มีข้อมูลปรากฏที่แน่ชัด อย่างไรก็ตามเริ่มมีการพบข้อมูลปรากฏขึ้นซึ่งเกี่ยวข้องกับพระจริยวัตรหนึ่งในพระราชชายาเจ้าดารารัศมี (พ.ศ. 2416-2476) ที่กล่าวถึงว่าพระองค์ทรงโปรดการชนกวางเป็นอย่างยิ่งและเป็นที่นิยมเล่นกันในหมู่ของชาวบ้านและชนชั้นนำทางภาคเหนือ ซึ่งเมื่ออย่างเข้าเดือนสิบสองของทางภาคเหนือหรือเดือนกันยายนของทุกปีทรงมีพระราชดำริชักชวนให้ชาวแม่ริมและประชาชนใกล้เคียงมาชุมนุมที่ตำหนักสวนเจ้าสหายแล้วทรงโปรดให้สร้างปะรำไม้ไผ่ขนาดใหญ่เพื่อใช้เป็นสถานที่เวทีชนกวาง และทรงส่งกวางขึ้นเยี่ยมมาจากลำพูน ลำปาง รวมทั้งในตัวเมืองเชียงใหม่ และแจกจ่ายกวางเหล่านั้นให้แก่ข้าราชการบริพารและชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงได้นำกวางเหล่านั้นไปฝึกปรือเพื่อเอาไว้ชนกัน บางครั้งพระองค์ทรงตั้งชื่อกวางเหล่านั้นตามชื่อเจ้าเมืองต่าง ๆ เช่น กวางนักรู้ที่มาจากเมืองลำพูนชื่อ ปูจักรคำตามชื่อ ผู้ครองนครลำพูนในเวลานั้น อีกตัวเป็นกวางที่มาจากนครลำปางก็ตั้งชื่อว่าปูทรายแก้ว (อัครวิทย์ จันประเทศ, 2563)

เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายทศวรรษ 2480 จะพบว่านโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคเหนือโดยเฉพาะเชียงใหม่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวและการกำเนิดของวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ (commercialized culture) จากเงื่อนไขที่เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบเสรีความปรารถนาที่อยากจะชื่นชมธรรมชาติอันโดดเด่น ศิลปวัฒนธรรมที่สวยงามแปลกตาของกลุ่มชนชั้นสูงและชนชั้นกลางในสังคมไทย จนส่งผลให้เชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และการศึกษา (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2544) จนทำให้ในช่วงทศวรรษ 2490 จึงเกิดกระแสท้องถิ่นนิยมในการรื้อฟื้นสร้างใหม่อัตลักษณ์ล้านนามาอย่างต่อเนื่อง แต่ภาพลักษณ์และคุณค่าของการชนกวางในช่วงเวลาดังกล่าวก็ยังคงถูกมองว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้านโบราณที่ไม่ได้รับความสนใจ เป็นการทรมานสัตว์ และไม่ถูกยกเอามาเป็นจุดขายเหมือนวัฒนธรรมประเพณีล้านนาอื่น ๆ เช่น การแต่งกายผ้าขึ้นชุดหม้อห้อม อาหารเหนือขันโตกดินเนอร์ การแกะสลักไม้ การฟ้อนเล็บ ฟ้อนเงี้ยวอันอ่อนช้อยของหญิงงามชาวเหนือ เป็นต้น ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 2500 รัฐยิ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นรูปแบบและมีระบบมากยิ่งขึ้น โดยมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2502 จนทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ (ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2558) และเป็นยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ของประเทศไทย นโยบายการ “พัฒนา” ที่นำมาปฏิบัติส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

อย่างไรก็ตามแม้ในช่วงแรกของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในทางภาคเหนือที่ได้รับการยกระดับความสำคัญมากขึ้นนั้น วัฒนธรรมการชนกวางจะยังไม่มีบทบาทในฐานะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกยกขึ้นมาให้เป็นจุดขายหรือประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนภายนอกได้รับรู้มากนัก แต่สำหรับวัฒนธรรมการชนกวาง ก็ถือเป็นกิจกรรมที่รู้จักมักคุ้นมาอย่างยาวนานในสังคมภาคเหนือและมีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชนเกษตรกรรมชนบท แต่อาจมิได้เป็นความสัมพันธ์เพียงแค่เรื่องของการเป็นกิจกรรมการละเล่นที่ช่วยสร้างอารมณ์สุนทรีย์ เพื่อสร้างความสนุกสนานยามว่างเว้นจากการเพาะปลูกในภาคการเกษตร หรือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชนมาตั้งแต่อดีตเท่านั้น แต่ในอีกมุมหนึ่งจะพบว่าการชนกวางก็แสดงให้เห็นถึงการเป็นพื้นที่แห่งการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คน การปะทะประสาน การเจรจา ตอรอง โกล่เกลี่ย หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชน

และระหว่างชุมชนให้เกิดความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเพื่อช่วยให้เกิดการรักษาสมดุล และลดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงไปได้ในระดับหนึ่ง

จนกระทั่งเข้าสู่ทศวรรษที่ 2530 พบว่า กระแสการโยกย้ายถิ่นจากท้องถิ่น วิฤตอัตลักษณ์ (identity crisis) ที่เกิดขึ้นในสังคมอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปิดโอกาสให้กับ การโยกย้ายถิ่นถึงความเป็นตัวตนของผู้คน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมที่มีรากฐานทางทรัพยากร ภูมิปัญญา พัฒนาการและประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของตนเอง ขณะเดียวกันก็เป็นท้องถิ่นที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว เป็นท้องถิ่นที่เต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายสลับซับซ้อน (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) ดังนั้นในช่วงเวลา ดังกล่าวกระแสการเล่นชนกวางในพื้นที่เขตภาคเหนือเริ่มเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหว อาทิ เกิดกลุ่มผู้พัฒนาเพาะเลี้ยงสายพันธุ์กวางเพื่อการอนุรักษ์และการค้า มีการรวมกลุ่มจัดงานแข่งขันชนกวาง การประกวดกวางสวยงาม เป็นต้น เมื่อวัฒนธรรมกวางชนขยับเข้าสู่บริบทของการบริโภค การค้า และการท่องเที่ยว ที่กว้างกว่าระดับภายในชุมชน ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนที่หลากหลายเข้ามาสร้างความหมายและคุณค่า ดังเช่น การเริ่มเห็นการจัดงานในระดับจังหวัด เช่น เทศกาลโลกของกวาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน ที่จัดขึ้น โดยชมรมอนุรักษ์กวางจังหวัดน่านในช่วงปี 2540 บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอบัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ และฟื้นฟูการละเล่นพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวล้านนา รวมถึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ ศิลปะวัฒนธรรมประเพณีอันดีของท้องถิ่น และในปัจจุบันตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 2560 เป็นต้นมา ก็เริ่มมีการ ขยายตัวของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกวางชนมากขึ้น ผ่านการส่งเสริมด้านการรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์พัฒนากวางชน มีการตั้งชมรมกลุ่มอนุรักษ์กวางชน โดยการชักชวนพรรคพวกเพื่อนฝูงหรือคนที่สนใจนิยมชมชอบการเลี้ยงกวางชน ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการอนุรักษ์กวางที่มีการชนเก่ง มีรูปร่างลักษณะที่ดี และช่วยสืบทอดให้การละเล่น ชนกวางยังคงอยู่ ตลอดจนการจัดตั้งเป็นค่ายหรือฟาร์มเพาะเลี้ยงกวางชนต่าง ๆ เพื่อใช้สำหรับการสร้างการเรียนรู้ การจัดจำหน่ายทั้งตัวกวาง อุปกรณ์เพาะเลี้ยงกวางต่าง ๆ รวมถึงการเพาะเลี้ยงกวางเพื่อนำคืนสู่ป่าธรรมชาติ เช่น บ้านรักษากวางเชียงราย บ้านแมลงลำปาง ชมรมอนุรักษ์กวางแม่เอย เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีจัดงาน เทศกาลกวางชนขึ้นในอีกหลายจังหวัดต่อมาอย่างแพร่หลาย ยกตัวอย่างเช่น มหกรรมกวางโลก อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ งาน “กวาง” ยอดนักสู้แห่งล้านนาจังหวัดเชียงราย งานกิจกรรมชนกวางประเพณีกวางชน นครลำปาง จังหวัดลำปาง กิจกรรมเครือข่ายบ้านรักษากวางจังหวัดแม่ฮ่องสอน วิถีชีวิตดั้งเดิมคนเมืองจุน จังหวัดพะเยา เป็นต้น

คำเรียกขานและการให้ความหมายกวางของกลุ่มนักเล่นกวาง

เมื่อถึงฤดูกาลชนกวางนักเล่นกวางชนจะพากันไปหากวางชนที่ตนเองชื่นชอบตาม “โหล่ง” หรือแหล่งที่กวางอยู่อาศัยต่าง ๆ ซึ่งก็จะทำให้พบกับกวางหลากหลายประเภท จนเกิดการแยกแยะประเภท ของกวาง และตั้งชื่อเพื่อใช้เรียกขานขึ้นมาในกลุ่มนักเล่นกวางชน สำหรับชื่อนักเล่นกวางในภาคเหนือมักใช้ เรียกขานกวางประเภทต่าง ๆ พบว่ามีดังนี้

กวางกิ หมายถึง กวางตัวผู้ที่มีเขาบนและล่างที่ยื่นออกจากส่วนหัวค่อนข้างสั้น มีขนาดเล็กและมีสี น้ำตาลแดง ซึ่ง “กิ” ในภาษาทางภาคเหนือ แปลว่า “สั้น” ทำให้ไม่สามารถใช้เขาหนีบคู่ต่อสู้ได้จึงไม่นิยมนำมาใช้

เป็นกว้างชน แต่กว้างก็จะต่อสู้หรือชนกัน โดยใช้เขาล่างที่ยื่นยาวกว่าเขabenเล็กน้อยมาเบียดดังต่อสู้กันแทน นอกจากนี้ยังพบว่ามีความกว้างอีกประเภทหนึ่งซึ่งนักเล่นกว้างทางภาคเหนือจะเรียกว่า “กิทุย” “กิจ้าง” “กิดง” “กิมง” หรือ “กว้างกระเทย” ซึ่งเป็นกว้างที่จะมีขนาดลำตัวใหญ่ใกล้เคียงกับกว้างชน แต่เขาสั้นไม่สมส่วน จึงนิยมนำไปใช้เป็นกว้างตั้งหรือบริโภคน้ำเพื่อป้องกันไม่ให้ไปผสมพันธุ์กับตัวเมีย ซึ่งจะทำให้กว้างที่จะเกิดออกมามากลายเป็นกว้างก

กว้างโง้ง หมายถึง กว้างตัวผู้มีรูปร่างสมส่วนสง่างามและนิยมนำมาชนแข่งขัน ซึ่ง “โง้ง” ในภาษาทางภาคเหนือใช้นิยามถึง “เขาที่ยาวสวย” โดยกว้างโง้งจะมีลักษณะของเขabenและล่างที่ยาว หนา มีเขายาว และลำตัวที่ขนาดตัวค่อนข้างใหญ่สมส่วน มีสีน้ำตาลแกมดำ กว้างโง้งเป็นกว้างที่มีนิสัยดุ มีความอดทน ว่องไว มีความฉลาดฝึกสอนง่ายหันกลับหลังกลับข้างได้ไว เมื่อใช้เขา “คาม” หรือหนีบคู่ต่อสู้จะหนีบแน่นไม่ยอมให้หลุดง่าย ๆ ดังนั้นกว้างโง้งจึงเป็นกว้างที่มีราคาสูง และเป็นที่ต้องการของนักเล่นกว้างชนไม่ว่าจะนำไปเลี้ยงเพื่อใช้ชนแข่งขัน ประกวดความสวยงาม หรือนำไปพัฒนาสายพันธุ์กว้างชน

กว้างแซม หมายถึง กว้างตัวผู้มีเขายาว และมีขนาดตัวที่ใหญ่กว่ากว้างก ซึ่ง “แซม” ในภาษาทางภาคเหนือจะหมายถึง “กว้างที่มีความก้ำกึ่งระหว่างกว้างกและกว้างโง้ง” คือมีลักษณะเขาลายกับกว้างโง้งแต่สั้นกว่าหรือบางครั้งก็มีการเรียกขานว่าเป็น “กว้างโง้งน้อย” มีท่าทางสง่างาม คล่องแคล่วปราดเปรียว แต่ขนาดลำตัวไม่สมส่วนมักมีขนาดเล็กกว่าคล้ายกว้างก สีของกว้างแซมมีความสวยงามมีลักษณะเป็นสีน้ำตาลแดงกว่ากว้างโง้ง เขามากที่จะสั้นและเรียวเล็กสามารถนำมาชนเล่นได้ แต่ส่วนใหญ่ กว้างแซมมักจะไม่ค่อยมีความอดทนต่อการต่อสู้เมื่อถูกหนีบบ่อยครั้งเข้ามักที่จะถอยหนี จึงไม่ค่อยเป็นที่นิยมนำไปใช้ชนแข่งขัน จึงทำให้กว้างแซมมักถูกเลี้ยงไว้เพื่อใช้เป็นกว้างตั้ง เป็น “กว้างจาม” หรือกว้างใช้ซ่อม หรือให้เด็กนำไปชนเล่นกันเพื่อความสนุกสนานและสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้จากการเลี้ยงกว้าง

กว้างฮัก หมายถึง กว้างตัวผู้มีรูปร่างและขนาดใกล้เคียงกับกว้างโง้ง ซึ่ง “ฮัก” ในภาษาทางภาคเหนือจะการนิยามเทียบเคียงความดำของสีกว้างชนิดนี้ที่คล้ายสียางฮักหรือยางจากต้นรักที่ใช้ทำในงานเครื่องเงิน โดยกว้างฮักจะมี 3 ลักษณะ คือ 1. เป็นกว้างฮักที่ตัวมีสีดำสนิทไม่ค่อยเงาใสทั้งตัวซึ่งมักจะถูกเรียกว่า “ฮักน้ำปู” “ฮักหม่น” ซึ่งเป็นกว้างอีกประเภทหนึ่งที่นักเล่นกว้างชนนิยมนำมาใช้ชนแข่งขัน เพราะมีลักษณะนิสัยที่คล้ายคลึงกับกว้างโง้ง 2. เป็นกว้างฮักที่ตัวมีสีดำเหมือนเช่นกว้างฮักน้ำปูแต่อาจจะมียอกปนสีแดงน้ำตาลเล็กน้อย และสีมีความมันเงาใสมากกว่าเลยมักจะถูกเรียกว่า “ฮักน้ำใส” มักไม่ค่อยนิยมนำไปใช้ชนแข่งขันกัน เพราะไม่ค่อยมีความอดทน ดังนั้นจะพบว่านักเล่นกว้างชนที่ชื่นชอบกว้างประเภทนี้ จึงมักจะพิจารณาคัดเลือกกว้างอย่างละเอียด เนื่องจากมักที่จะเป็นกว้างที่แลดูมีความเก่งกาจในยามฝึกซ้อม แต่เมื่อลงไปทำการชนแข่งขันจริงกลับไม่สู้ ไม่อดทน อย่างไรก็ตามก็มักมีการเล่าขานถึง กว้างฮักอีกประเภทหนึ่งที่มีถูกเรียกว่า 3. “ฮักกันแดง” เป็นกว้างฮักที่มีลักษณะตัวสีดำสนิทแต่ช่วงบริเวณท้องหรือก้นจะเป็นสีแดงไม่ใช่สีดำซึ่งมักหายาก แต่เป็นกว้างที่นักเล่นกว้างชนพยายามเสาะหาและเชื่อว่าเป็นกว้างชนที่เก่งกาจ มีน้ำอดน้ำทนสูง สู้ไม่ถอย

กว้างก่อ เป็นกว้างตัวผู้ที่ถูกพบอาศัยอยู่ตามบริเวณต้นไม้มะกอกหรือเกล็ดเมืองไทย ซึ่งลักษณะเด่นชัดของกว้างชนิดนี้คือตามตัวมีขนมาก มีความแข็งแรงและอดทนมากกว่ากว้างประเภทอื่น อย่างไรก็ตามกว้างประเภทนี้มีให้พบเจอไม่มากนักในปัจจุบัน

กว้างแม่อี๊ดหรืออีหลุ่ม หมายถึงชื่อเรียกกว้างตัวเมียซึ่งจะไม่มีเขามิทั้งตัวสีน้ำตาล สีดำนํักมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เรียกว่า “กว้างอีมุ่ม” อำเภอเมืองเชียงราย เรียกว่า “แม่อีหลุ่ม” หรือที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เรียกว่า “แม่บังออน” เป็นต้น กว้างตัวเมียนี้นจะมีทั้งชนิดตัวเล็กและตัวใหญ่ มีทั้งสีน้ำตาลและสีดำ กินจุกว่ากว้างตัวผู้ชอบใช้ปากขุดอ้อยให้เห็นแฉ่งเป็นขุย โดยปกติกว้างตัวเมียมักถูกนำไปใส่ในคอนกว้างที่ทำการเจาะรูเพื่อใช้เป็นตัวล่อให้กว้างตัวผู้ชนกัน นอกจากนี้ในปัจจุบันกว้างตัวเมียที่ได้รับการคัดสายพันธุ์แล้วนั้นจะมีราคาแพงและเป็นที่ต้องการของนักเพาะพันธุ์กว้างชนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เมื่อกว้างตัวเมียที่ได้รับการผสมพันธุ์แล้วนั้นจะทำการขุดรูลงดินเพื่อวางไข่แล้วจึงตาย

กว้างซาง หมายถึงชื่อที่ใช้เรียกกว้างที่มีหัวเขา ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่ากว้างสองเขามาก ส่วนหัวจะเป็นสีดำ ส่วนปีกจะเป็นสีน้ำตาลอ่อนปนเหลืองเหมือนสีของกาบลำต้นหน่อไม้ซาง และตรงกลางของปีกจะคาดสีดำ ส่วนตัวเมียก็จะมีลักษณะคล้ายกับตัวผู้แต่มีขนาดเล็กกว่าและไม่มีเขาเช่นเดียวกับกว้างแม่อี๊ดหรือกว้างตัวเมียสองเขา กว้างซางถือเป็นกว้างที่มีความสวยงามมักนิยมนำไปเป็นแมลงสถาป แต่ไม่นิยมนำมาชนกัน เพราะซางอึดอดไม่แคล่วคล่องว่องไว ชนไม่สนุก ปัจจุบันประชากรกว้างซางเริ่มมีน้อยลงและหาเจอได้ยากขึ้นในธรรมชาติ

ทั้งนี้ในการเรียกขานชื่อกว้างตามการจำแนกของนักเล่นกว้างในภาคเหนือ จะพบว่าส่วนใหญ่จะพิจารณาจากลักษณะที่โดดเด่น หรืออาจเป็นสิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะตัวของกว้าง เช่น กว้างกิ กว้างโซ้ง กว้างแซม กว้างหวดขาว⁵ กว้างเหลือง⁶ เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงพบว่าบางครั้งชื่อที่ใช้เรียกขานกว้างนั้นก็มีการยึดโยงกับตำแหน่งที่ตามภูมิลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งใช้แสดงให้เห็นถึงลักษณะตัวตน เอกลักษณ์ ที่ได้รับการยอมรับหรือมีชื่อเสียงในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความอดทน ชนเก่ง หรือมีขนาดตัวที่ใหญ่ เช่น กว้างดอยหล่อ⁷ จังหวัดเชียงใหม่ กว้างวังเหนือ จังหวัดลำปาง กว้างเมืองปัว จังหวัดน่าน กว้างนครไท จังหวัดพิษณุโลก กว้างดอยผาเปี้ยด จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น ดังนั้น การตั้งชื่อเรียกขานกว้างชนจึงอาจไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่ใช้เรียกขานเท่านั้น แต่ชื่อที่ใช้เรียกขานกว้างชนนั้นยังแสดงให้เห็นถึง การมีอิทธิพล และคุณค่าทางด้านจิตใจของนักเล่นกว้างด้วยเช่นเดียวกัน

การสร้างภาพตัวแทนของกว้างชนในสังคมภาคเหนือ

เมื่อกว้างชนถูกดึงออกจากระบบความหมายในวัฒนธรรมเดิมที่เรียบง่ายและถูกนำเข้าสู่ระบบความหมายในวัฒนธรรมใหม่ที่ยึดอยู่กับระดับของพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงเป็นผลทำให้

⁵ กว้างหวดขาว มีลักษณะเหมือนกับกว้างโซ้ง แต่ต่างกันตรงที่ตรงหัวคอกจะมีสีขาว เชื่อกันว่าเป็นพญากว้างที่มีอำนาจ จนทำให้กว้างหวดขาวเวลาชนต่อสู้กับกว้างทั่วไปที่ส่วนใหญ่จะมีหัวสีดำจะเป็นฝ่ายชนะอยู่เสมอเพราะยาเกรงกลัวอำนาจของกว้างหวดขาว

⁶ กว้างเหลือง หมายถึง กว้างชนที่มีลักษณะสีตรงปีกและกันเป็นสีแดงอมเหลืองบางตัวมีสีออกส้มอ่อน ๆ ไปจนถึงสีคล้ายไม้สักทองเข้มและมีขาหน้ายาว ส่วนท้ายกันมีขนาดใหญ่เต็มขอบปีก จึงทำให้นักเล่นกว้างมีความเชื่อว่าลักษณะกว้างชนประเภทนี้ ชนเก่ง ฉลาด มีความปราดเปรียวคล่องตัว และทรงพลังมาก

⁷ กว้างดอยหล่อ เป็นกว้างที่ถูกตั้งชื่อตามที่ตั้งหรือแหล่งที่อยู่อาศัยซึ่งอยู่ในเขตอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ กว้างดอยหล้อมีชื่อเสียงในด้านความอดทน แข็งแกร่ง และมักที่จะชนะในการชนแข่งขันอยู่เสมอ ซึ่งนักเล่นกว้างชนเชื่อกันว่าการที่กว้างดอยหล้อมีความเก่งกาจเป็นเลิศนั้น เป็นเพราะกว้างสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของดอยหล่อได้ ซึ่งมีลักษณะเป็นดินกรวดหินผา ดินแดงลูกรังจึงมีความอดทนเป็นพิเศษ

เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางวัฒนธรรมการนิยามความหมาย และการให้คุณค่าในแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมที่อาจเกิดจากการผสมผสานทางด้านพฤติกรรม ทักษะคติ ความเชื่อ ดังที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

1. การละเล่นชนกวางในฐานะประเพณีการละเล่นที่สำคัญในสังคมภาคเหนือ

ปัจจุบันการละเล่นชนกวางเริ่มกลายเป็นการจัดกิจกรรมที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ซึ่งพบว่าเกิดขึ้นจากความตระหนักถึงคุณค่าของเอกลักษณ์ในท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต การละเล่นพื้นบ้านที่รื่นเริง สนุกสนานมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป รวมทั้งยังเป็นศิลปะภูมิปัญญาที่มีความประณีตซึ่งถูกสะท้อนผ่านการประดิษฐ์อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการเล่นชนกวาง เช่น ไม้ผ่น กอน ไม้ค้ำอ้อย เชือกและไม้หลักมัดกวาง เป็นต้น จนทำให้หน่วยงานในระดับท้องถิ่นจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดงานกิจกรรมการละเล่นชนกวางอย่างเป็นทางการมากขึ้น ผ่านการดำเนินจัดกิจกรรมการละเล่นชนกวางโดยส่งผลกระทบต่อท่องเที่ยว และยังเป็นโอกาสอันดีให้เกิดการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม รวมถึงยังเป็นการถ่ายทอดหรือสร้างการจดจำความงามของกวางชนให้กับผู้คนภายนอก โดยผ่านการดำรงอัตลักษณ์ที่ยึดโยงสัมพันธ์กับความเป็นล้านนา และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนภาคเหนืออยู่ด้วยกัน การละเล่นกวางชนจึงเป็นกลไกทางวัฒนธรรมหนึ่งที่ผลิตซ้ำคุณค่าความหมายในมิติของสำนึกทางชาติพันธุ์ ความเป็นคนเหนือผ่านกระบวนการทั้งเรื่องเล่า การละเล่น กระบวนการดังกล่าวย่อมมีส่วนร่วมสร้างโครงสร้างแห่งความรู้สึกที่คนในท้องถิ่น ต่างถักทออารมณ์ ความคิด วิถีชีวิต แบบแผน ค่านิยม ความรู้สึกร่วมกันเฉพาะกลุ่มอันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ของกลุ่ม ทั้งนี้ปัจจุบันจะพบว่า เมื่อเข้าสู่ช่วงเดือนสิงหาคมถึงพฤศจิกายนของทุกปี ในพื้นที่ภาคเหนือจะมีการกำหนดให้มีการจัดงานประเพณีการละเล่นชนกวางขึ้นในหลายจังหวัดทางภาคเหนือ ซึ่งได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน เช่น การจัดงานเทศกาลโลกของกวางอำเภอปัว จังหวัดน่าน การจัดงานมหกรรมกวางโลกของดีดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่หรืองานมหกรรมกวางชนเชียงแสน และงาน “กวาง” ยอดนักสู้แห่งล้านนา จังหวัดเชียงราย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเครือข่ายของคนที่นิยมชมชอบการชนกวางการเพาะกวางชนในจังหวัดต่าง ๆ ก็ได้ร่วมกันจัดงานประกวดแข่งขันกวางชน โดยจะวนเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดงานในแต่ละจังหวัด ทั้งนี้หากพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการจัดงานจะพบว่า นอกจากเรื่องของความพยายามอนุรักษ์เผยแพร่งานการละเล่นกวางชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและเป็นอัตลักษณ์ของชาวล้านนามาตั้งแต่ในอดีตอย่างต่อเนื่องแล้วนั้น แต่กลับพบว่าประเพณีการละเล่นชนกวางยังเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมในเรื่องการท่องเที่ยวของจังหวัดในภาคเหนือและแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของยุทธวิธีในการท่องเที่ยว เพื่อเข้าไปมีส่วนในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นการหยิบนำเอาประเพณีวัฒนธรรมมาสร้างขึ้นมาใหม่ให้กลายเป็นสินค้าที่สามารถขายได้ในการท่องเที่ยว โดยแอบอิงกับรากเหง้าหรือความเก่าแก่ที่มีคุณค่าดั้งเดิม ทั้งนี้การทำให้การละเล่นชนกวางกลายเป็นประเพณีการละเล่นที่สำคัญของคนภาคเหนือในปัจจุบันนั้น จึงเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เห็นและเข้าใจถึงรูปแบบลักษณะของประเพณีที่เกิดจากการต่อเติมการปรุงแต่งการดัดแปลง และการสร้างความหมายใหม่เพื่อให้สามารถสร้างมูลค่าขึ้นมาไปพร้อม ๆ กับความพยายามที่จะอนุรักษ์ประเพณีการละเล่นชนกวางในฐานะของการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญให้คงอยู่กับสังคมสืบต่อไป

2. กว้างชนในฐานะภาพตัวแทนของนักสู้แห่งล้านนา

ภาพของกว้างชนในอุดมคติของผู้คนในสังคมภาคเหนือปัจจุบันนั้น พบว่าไม่ได้มีการนิยามหรือมองภาพของกว้างชนเป็นเพียงแค่สิ่งที่น่าสนใจเพื่อความเพลิดเพลิน หรือใช้สำหรับเพื่อนำไปบริโภคเพียงเท่านั้น หากแต่กว้างชนกลับถูกนำเสนอผ่านการนิยามช่วงชิงความหมายว่า เป็นภาพตัวแทนของความเป็นสัตรีเลี้ยงนักร้องพื้นบ้าน เจ้าสังเวียนแมลงนักรบ และมีความอดทน เปรียบเสมือนเป็นนักรบคู่กายของผู้ที่เลี้ยงกว้างชน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเป็นชายซึ่งเป็นวิธีคิดแบบบุรุษเพศ และด้วยบุคลิกหรือพฤติกรรมของดังกล่าวของกว้างชน จึงมักถูกนำมาใช้เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นมากมายในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ในฐานะของนักสู้แห่งล้านนา นักสู้แห่งขุนเขา หรือกว้างโง้งมหาภัย นอกจากนี้ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่ากับกว้างชนในสังคมภาคเหนือก็ปรากฏผ่านตราสัญลักษณ์ทีมสโมสรฟุตบอลที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศได้แก่ ทีมฟุตบอลสิงห์ เชียงราย ยูไนเต็ด ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2552 โดยมีนายमितติ ดิยะไพรัช เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานสโมสร และมีตราโลโก้สโมสรเป็นสัญลักษณ์รูปของกว้างชน ซึ่งสัญลักษณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้บริหารสโมสรต้องการหาสัตว์มาเป็นสัญลักษณ์ประจำทีม และสุดท้ายก็มาลงเอยที่กว้างชนที่แม้จะไม่ได้ตัวใหญ่อะไร แต่มีความเป็นเลือนนักร้องไม่ยอมแพ้กับอะไรง่าย ๆ มาเป็นสัญลักษณ์ประจำสโมสร พร้อมกับตั้งฉายาของทีมว่า "กว้างโง้งมหาภัย" ซึ่งเป็นภาพสะท้อนความเป็นท้องถิ่นและอัตลักษณ์ที่เด่นชัดที่แสดงถึงความเป็นคนภาคเหนือได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 4.6 ตราสโมสรสิงห์ เชียงราย ยูไนเต็ด

ที่มา <https://www.facebook.com/CRUTD>

ทั้งนี้พบว่า ระบบสังคมที่มีการพัฒนาความเจริญมากยิ่งขึ้น เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทกว้างชนไปสู่ความสลับซับซ้อนมากขึ้นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของระบบคุณค่าและการนิยามความหมายของกว้างชนที่อิงอยู่กับกระแสท้องถิ่นนิยม (localism) ที่ก่อตัวขึ้นระหว่างช่วงทศวรรษที่ 2530-2540 ซึ่งส่งเสริมกระบวนการสร้าง “คุณค่า” ให้กับความเป็นท้องถิ่น โดยการค้นหารากเหง้าและภูมิปัญญาของตนเอง จนเกิดกระแสรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมาในที่สุด ซึ่งการประกอบสร้าง “กว้างชนในฐานะภาพตัวแทนของนักสู้แห่งล้านนา” ของผู้คนในสังคมภาคเหนือเกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวในหลายระดับทั้งในแวดวงวิชาการ ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงในระดับภาครัฐราชการ เพื่อผลิตสร้างองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่เป็นมาตรฐาน เกิดการยอมรับ และสามารถยึดโยง “ความเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมการเล่นของผู้คนในสังคมภาคเหนือ”

3. กว้างชนในฐานะแมลงทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าค่านิยมในการเลี้ยงกว้างชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับกว้างชนเริ่มถูกพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งองค์ความรู้เรื่องการขยายพันธุ์กว้าง การคัดเลือกสายพันธุ์ การดูแลรักษากว้างชนที่ดี

ประกอบกับความต้องการกว้างชนที่มีลักษณะที่ดี สวยงาม ชนเก่ง เริ่มเป็นสิ่งที่หายากมากขึ้น เนื่องจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติลดลงในปัจจุบัน พบว่าแหล่งที่อยู่ของกว้างเริ่มถูกบุกรุกทำลายป่ากลายเป็นแปลงไร่ข้าวโพดไร่ยางพารา ไร่มันสำปะหลัง สวนลำไย ลิ้นจี่ นาข้าว พร้อมกับการใช้ปุ๋ย ยา สารเคมีอย่างเข้มข้นในการทำการเกษตร ซึ่งมีผลต่อการไปทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยและตัวอ่อนของด้วงกว้าง จนส่งผลทำให้ราคากว้างชนเริ่มมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตามหากย้อนกลับไปในช่วงที่ผ่านมาจะพบว่า การจับกว้างชนมาค้าขายนั้น เริ่มมีปรากฏให้เห็นจนคุ้นชินนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2530 โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ที่ในช่วงเวลานั้น นักเล่นกว้างชนต่างรู้ว่าแหล่งขายกว้างที่สำคัญนั้นจะอยู่ที่บริเวณสะพานนวรัฐ ซึ่งตามริมทางมีแผงขายกว้างตัวเล็กตัวใหญ่หลากหลายราคา และอุปกรณ์การชนกว้างเรียงรายจำหน่ายก่อนที่ในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2538 ได้มีการห้ามการขายกว้างชนกันบริเวณริมแม่น้ำปิง ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นเรื่องของการทรมานสัตว์กับการเล่นพนันกันแบบโจ่งครึมริมทาง ซึ่งอาจทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในทางเสียหายในฐานะที่เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว จนภายหลังในช่วงประมาณ 2540 เป็นต้นมา พ่อค้าแม่ค้าขายกว้างชนจึงเริ่มมีการโยกย้ายไปขายบริเวณถนนรัตนโกสินทร์ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ (หลังโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย) และกระจายไปตามตลาดนัด และหน้าโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วจังหวัด จนกลายเป็นธุรกิจทำเงินให้หลายคนเป็นกอบเป็นกำ

“ลุงอิน” นามสมมติ อายุ 42 ปี อดีตรับครูรับจ้างในจังหวัดพะเยาที่หันมายึดอาชีพค้าขาย แต่พอถึงฤดูชนกว้างก็จะหันมาขายด้วงกว้างอย่างเป็นล่ำเป็นสัน แต่ละวันจะมีลูกค้ามาอุดหนุนซื้อไปเลี้ยงเพื่อความสวยงามและนำไปขึ้นคอนประลองกำลังต่อสู้กัน ลุงอินได้เล่าว่า ตนขายกว้างเป็นประจำในฤดูกว้างบริเวณถนนรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา โดยมีกว้างจำหน่ายในร้านไม่ต่ำกว่าหนึ่งพันตัวหลากหลายชนิด ทั้งกว้างชนสองเขา กว้างซางหรือกว้างห้าเขา กว้างสามเขา เป็นต้น โดยกว้างที่นำมาขายส่วนมากก็มาจากเพชรบูรณ์ พิษณุโลก ลำปาง น่าน และชัยภูมิ ซึ่งแต่ก่อนเคยรับมาในราคาต้นทุนตัวละประมาณยี่สิบบาทเท่านั้น แต่ปัจจุบันความนิยมเล่นมีมากขึ้นประกอบกว้างหายากขึ้นราคาซื้อมาขายก็สูงขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นเมื่อได้กว้างชนมาแล้วก็ต้องนำมาคัดแยกเพื่อหาตัวเก่ง ๆ นำไปเลี้ยงไว้บนลำอ้อยแล้วนำออกขายตามแต่ขนาดและรูปร่างของกว้างชน ซึ่งมีทั้งการขายปลีกขายส่งและขายผ่านเพชบุ๊คที่ให้น้องชายเปิดขึ้นในชื่อ “นักสู้แห่งขุนเขา” ซึ่งราคาขายก็มีตั้งแต่ห้าสิบถึงสามร้อยบาท ส่วนบางตัวที่มีลักษณะรูปร่างดีอาจขายได้ถึงสองพันบาท ขณะที่กว้างบางตัวที่เคยเป็นเคยผ่านการชนกว้างแล้วได้รับชัยชนะมาหลายเวทีก็จะมีราคาขายเริ่มต้นที่สูงถึงตัวละ ห้าพันถึงหนึ่งหมื่นบาท ซึ่งพอถึงช่วงฤดูฝนของทุกปี ตนกับภรรยาก็จะอาศัยช่วงนี้ออกหากว้างชนมาจำหน่ายซึ่งในหนึ่งปีจะสามารถจำหน่ายได้เพียงราวหนึ่งร้อยวันเท่านั้น หากแต่สามารถสร้างรายได้ไม่ต่ำกว่าหนึ่งพันบาทต่อวัน และช่วงหลังตนและน้องชายก็ยังได้ทำการขายผ่านช่องทางออนไลน์เพชบุ๊คซึ่งก็มีผู้ที่สนใจเป็นจำนวนมากส่งขายทางไปรษณีย์มาแล้วทั่วประเทศ จนบางครั้งก็สามารถจำหน่ายกว้างได้มากกว่าหนึ่งพันตัวได้ภายในสามวัน สร้างรายได้หลายหมื่นบาทต่อเดือน” ด้วยเหตุนี้ตนเองจึงชักชวนญาติพี่น้องจากจังหวัดพะเยามายึดอาชีพขายกว้าง จนมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

“การขายกว้างชนหารักและทำจริงจึงก็สามารถยึดเป็นอาชีพและสร้างฐานะได้บางที่อาจจะดีกว่าทำงานประจำ หลายปีที่ผ่านมาการขายกว้างในแต่ละฤดูกาลสร้างรายได้ให้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำวันละหลายพันบาท จนสามารถเก็บเงินซื้อบ้าน ซื้อรถ ได้ ปัจจุบันหลายคนหันมายึดเป็นอาชีพทั้งหาจำหน่าย หรือเพาะเลี้ยงขาย หากเข้าไปในเฟสบุ๊คจะเห็นเลยว่ามีการขายกว้างกันเป็นล่ำเป็นสันทั้งเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม”

ลุงอิน นามสมมติ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 ตุลาคม 2564)

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่า ปัจจุบันการชนกว้างได้กลายเป็นการเล่นและสินค้าทางวัฒนธรรมยอดนิยมของกลุ่มคนจำนวนไม่น้อยและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการบริโภคข่าวสารและการดำเนินธุรกิจกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวพันในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ เช่น การรวมตัวและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคนรักชนกว้าง การสร้างชื่อเสียงของตนเองและฟาร์มเพาะเลี้ยงผ่านการชิงถ้วยรางวัลที่ชนะเลิศในการแข่งขันชนกว้าง และการเล่นเดิมพันจากผลการแข่งขัน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเล่นต่าง ๆ ให้กลายเป็นสินค้าหรือผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ ในมุมมองของคนบางกลุ่มอาจมองว่าเป็นการลดทอนคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและผลประโยชน์ที่มีได้เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง แต่กลับตกเป็นของนายทุน หรือผู้ประกอบการที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ แต่ในขณะเดียวกันมันก็ถือเป็นโอกาสของผู้คนในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นกลุ่มที่มุ่งหวังและไม่มุ่งหวังที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจได้ด้วยเช่นเดียวกัน ในการช่วงชิงโอกาสเพื่อสร้างรายได้และความเป็นอยู่ของตนเอง นอกจากนี้พื้นที่ของการแลกเปลี่ยนซื้อขายกว้างที่เกิดขึ้นก็ยังเป็นพื้นที่ที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองผู้บริโภคผู้ที่ยังคงโหยหาคุณค่าในอดีต รวมถึงยังเป็นพื้นที่ที่ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีการเล่นชนกว้างที่มีรากเหง้าประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานในสังคมภาคเหนือต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าประเด็นสำคัญในเรื่องการนิยามความหมายและการสร้างภาพตัวแทนทางวัฒนธรรมประเพณีไม่ใช่เป็นการมองพื้นที่หรือสิ่งที่อยู่แวดล้อมทางสังคมได้แบบตายตัว หรือมองเห็นเพียงแค่ว่าในเชิงกายภาพที่หยุดนิ่ง ไม่เปลี่ยนแปลงและถูกกักขังฝังรากอยู่กับพื้นที่เหมือนเช่นในอดีตที่ทำให้อัตลักษณ์วัฒนธรรม ผู้คนถูกออกแบบมาจากโครงสร้างทางสังคม การเมืองที่มีลักษณะเหมือนกันและแน่นอนตายตัว (Thongchai, 1994) แต่ต้องมองถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีการผลิตสร้างความหมาย การต่อสู้ต่อรอง ช่วงชิงซึ่งสามารถเลื่อนไหลและเกิดการผสมผสานไปมาของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ (Hybrid Cultures Identities) ได้อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเมื่อการเคลื่อนที่เคลื่อนย้ายของสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกพรมแดนสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วเร็วกว่าในอดีต ดังนั้นการปรับเปลี่ยนหรือการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล สังคม ประเทศในด้าน “จารีต ประเพณีวิถีชุมชน” จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกอย่างดำเนินไปตามกลางการเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่ง และเกิดการสะท้อนสัมพันธ์ภาพทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมประเพณีอันเกิดจากการระบบเศรษฐกิจโลก อันเกี่ยวข้องกับปากท้องและความเป็นอยู่ของคนในสังคม ส่งผลต่อนโยบายภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างรายได้ของชุมชน ผ่านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็น “จุดขาย” เพื่อการท่องเที่ยวจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ของวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ (สินทรัพย์ ยืนยาว, 2560) ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวข้องกับการผลิต และการแลกเปลี่ยนความหมาย (Shared meaning) ไม่ว่าจะเป็นการรับไปใช้หรือการถ่ายทอดความหมายระหว่างสมาชิกในสังคม Stuart Hall (1997) เกิดการผสมผสานและแลกเปลี่ยนกันหยิบยืมระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประเพณีระหว่างกลุ่มคนในระดับต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาเมื่อเกิดการปะทะสังสรรค์กันทางวัฒนธรรม จนนำไปสู่การรับและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณีให้เข้ากับบริบทสังคมและความนิยมของกลุ่มคนในวัฒนธรรมนั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) เรื่อง “Deep Play : Notes on the Balinese Cock fight” ในหนังสือ The Interpretation of Cultures ที่อธิบายถึงความหมายของไก่ชนและความหมายของการชนไก่อย่างเป็นระบบ ความหมายของไก่ชนที่เชื่อมโยงกับความเป็นชาย และวิธีการพนันไก่ชนของชาวบาหลีเป็นอย่างไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสอดคล้องกับระบบสังคมบาหลีสวนหนึ่ง และนั่นคือการอธิบายให้เข้าใจว่า วัฒนธรรมที่แลดูไร้สาระ ไม่มีเหตุผลนั้น มีเหตุผลอย่างยิ่ง หากแต่เป็นเหตุผลทางสังคม ความเข้าใจนี้ช่วยให้เราต้องทำความเข้าใจระบบความหมายของเจ้าของวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และไม่ด่วนตัดสินเขาจากมาตรฐานความเข้าใจของเราเองเพียงเท่านั้น และหากมองการเล่นชนกวางในสังคมภาคเหนือผ่านแนวคิดการสร้างพื้นที่ของ Henri Lefebvre (1991) เรื่อง the production of space ก็จะพบว่าพื้นที่ของวัฒนธรรมประเพณีก็ได้ถูกมองผ่านทางพื้นที่ทางกายภาพที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมหรือเป็นแก่นแกนจับต้องได้เหมือนในอดีต แต่กลับต้องมองเรื่องของพื้นที่ทางวัฒนธรรมประเพณีว่าเป็นภาพตัวแทนในเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคม หรือที่เรียกว่า “ปฏิบัติการเชิงพื้นที่” (Spatial Practice) ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกผลิตสร้าง (Production) และให้ความหมายจากประสบการณ์แห่งชีวิตในความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้คนภายในสังคม ผ่านเทคนิควิทยาการในการตอกย้ำหรือผลิตซ้ำลงบนพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

การเล่นชนกวางของผู้คนในสังคมภาคเหนือ ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสร้างมูลค่าให้กับผู้คนในสังคมภาคเหนือได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการสร้างรายได้จากการเพาะเลี้ยงกวางชน การจัดเทศกาลกวางชนประจำปีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งยังมีส่วนช่วยสนับสนุนในการอนุรักษ์ไม่ให้กวางชนและการเล่นชนกวางสูญหายไป แต่อย่างไรก็ตามหลักสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเพณีการเล่นชนกวางโดยเฉพาะเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และการประเมินผลกระทบที่อาจจะเกิดจากการเล่นชนกวางนั้น ยังคงขาดการรวบรวมข้อมูลที่จะช่วยนำไปวิเคราะห์ในประเด็น ซึ่งควรมีการดำเนินการศึกษาสำรวจเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2544). *คนเมือง. เชียงใหม่: โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- เฟดิมศิลป์ รามศิริ. (2548). *ชีววิทยาของกวางขน กวางหางเหนือและกวางสามเขาเขาใหญ่ในภาคเหนือตอนบน ของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- พัฒนากิตติอาษา. (2546). *ท้องถิ่นนิยม. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.*
- ภิญญพันธุ์ พจนานวณ. (2558). *กำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ: น้ำไหล ไฟสว่าง ทางสะดวกกับนโยบาย ช้อนแร่ในยุคจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์. กรุงเทพฯ: มติชน.*
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2546). *ทุนวัฒนธรรม วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่มที่หนึ่ง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.*
- สินทรัพย์ ยืนยาว. (2560). *ประเพณีประเพณีในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง. ขอนแก่น : คลังน่านวิทยา.*
- สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. (2561). *ดั่งกวาง ดั่งแรด และดั่งมูลสัตว์ ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช.*
- อัครวิทย์ จันประเทศ. (2563). *พินชนกกว้าง จริยวัตรทรงโปรดของเจ้าดารารัศมีเพื่อคลายเหงาในพระทัย. ออนไลน์ สืบค้นจาก <https://www.Back To The History:ย้อนรำลึกประวัติศาสตร์. No.309>*
- Clifford Geertz. (1958). “Deep play: Notes on the Balinese Cockfight”. *The Interpretation of Cultures. Journal of the American Academy of Arts and Sciences, 101(1), 1-38.*
- Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices.* London: Sage in association with the Open University.
- Leksawasdi. P., and P. Jirada. (1983). *Use of Insects and Food in Northern Thailand.* Faculty of Science. Chiang Mai University, Thailand.
- Lefebvre, Henri. (1976). *The Production of Space. Translated by Donald Nicholson-Smith.* Oxford: Blackwell.
- Thongchai Winichakul. (1994). *Siam mapped: a history of the geo-body of a nation.* Honolulu: University of Hawaii Press; Chiang Mai: Silkworm Books.[In locality, there is folklore and play: study folklore in the context of Thai society. Bangkok: Matichon.